

УДК 821.581.09-055.2+821.161.3.09-055.2(045)

Ли Цзяци

аспирант
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
замежных моў
г. Мінск, Беларусь

Li Jiaqi

PhD Student
Belarusian State University of Foreign Languages
Minsk, Belarus
lijiaqi7575@gmail.com

Воїнава-Страха

Марыя Міхайлаўна

кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
загадчык кафедры беларускай
філалогіі і замежнай літаратуры
Беларускі дзяржаўны
ўніверсітэт замежных моў
г. Мінск, Беларусь

Maryia Voinava-Strakha

PhD in Philology, Associate Professor,
Head of the Department of Belarusian Philology
and World Literature
Belarusian State University
of Foreign Languages
Minsk, Belarus
mvoinovabel@yandex.by

ШЛЯХІ ДА САМАІДЭНТЫФІКАЦЫІ: АСАБЛІВАСЦІ РАЗВІЦЦА ЖАНОЧАЙ ЛІТАРАТУРЫ КІТАЯ І БЕЛАРУСІ

У артыкуле даследуюцца асноўныя тэндэнцыі развіцця жаночай літаратуры Беларусі і Кітая ў параўнальным аспекце. У выніку даследавання вылучаецца шэраг тоесных тэндэнцый, сярод якіх імкненне пераадолець стэрэатыпны лад мыслення адносна размеркавання гендарных роляў, сцверджанне жаночкасці, цялеснасці, уласнай годнасці і права на самавызначэнне безадносна да мужчыны. Для абедзвюх літаратур характэрны зварот да вобраза «новай жанчыны». Развіваючыся ў межах адрозных гісторыка-культурных парадыгм, кітайская і беларуская жаночая літаратура судакранаюцца ў галоўным – сцверджанні прыярытэтнага права жанчын на асобасную самаідэнтыфікацыю, што стварае прыдатную глебу для правядзення далейшых кампаратывных даследаванняў у гэтай галіне.

К л ю ч а в ы я с л о в ы: *жаночая літаратура; кітайская літаратура; беларуская літаратура; тэндэнцыі развіцця; гендарная праблематыка.*

WAYS TO SELF-IDENTIFICATION: PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF WOMEN'S LITERATURE IN CHINA AND BELARUS

The article examines the main trends in the development of women's literature in Belarus and China in a comparative aspect. As a result of the study, a number of identical trends are identified, including the desire to overcome the stereotypical way of thinking regarding the distribution of gender roles, the assertion of femininity, physicality, self-worth and the right to self-determination regardless of the man. Both literatures are characterized by an appeal to the image of the "new woman". Developing within the framework of different historical and cultural paradigms, Chinese and Belarusian women's literature come into contact in the main thing – the assertion of the priority right of women to personal identity, which creates a suitable ground for further comparative studies of Belarusian-Chinese women's literature.

Key words: *women's literature; Chinese literature; Russian literature; development trends; gender issues.*

Актыўнае развіццё міжкультурнага дыялогу паміж Рэспублікай Беларусь і Кітайскай Народнай Рэспублікай вымагае неабходнасць правядзення кампаратыўных даследаванняў у самых розных галінах навукі. Так, беларуска-кітайскія літаратурныя сувязі даўно знаходзяцца ў фокусе ўвагі айчынных навукоўцаў і выдавецтваў. У гэтым рэчышчы нельга не згадаць грунтоўную дысертацыйную працу В. Жукавец «Рецепция китайской литературы в Беларуси (XX — начало XXI в.)», дапаможнік калектыву аўтараў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта «Рэцэпцыя беларускай літаратуры ў Кітаі» (XX–XXI стст.), выданні серыі «Светлыя знакі: паэты Кітая», у рамках якой больш за 10 паэтычных кніг кітайскіх аўтараў убачылі свет на беларускай мове і інш.

Усё часцей беларускія даследчыкі скіроўваюць увагу на параўнальны аналіз гендарнай праблематыкі ў айчынным і кітайскім прыгожым пісьменстве, што, бясспрэчна, лагічна. Абодва народы маюць багатую літаратурную спадчыну, у якой закладзены ўнікальныя погляды на сямейныя адносіны, ролю жанчыны ў грамадстве, а таксама мноства іншых культуралагічных аспектаў. У гэтым кірунку падаецца актуальнай мэта дадзенага артыкула – выяўленне асаблівасцей тэндэнцый развіцця жаночай літаратуры ў Кітаі і Беларусі, што можа скласці прыдатную аснову для ажыццяўлення далейшых кампаратыўных даследаванняў у гэтай галіне.

Жаночая літаратура на працягу доўгага часу з’яўлялася аб’ектам літаратуразнаўцаў і не страчвае сваёй актуальнасці ў кантэксце рэалій XXI стагоддзя. Гэта акалічнасць невыпадковая, бо зняцце абмежаванняў для прадстаўніц «прыгожага полу» ў аспекце магчымасцей сацыяльнай рэалізацыі ў розных сферах жыцця не зменшыла значнасці гендарнай праблематыкі. Яе актуалізацыя ў мастацкай творчасці «дэманструе працэс асэнсавання інтэлектуалкамі адначасна з правамі і прывілеямі і сваіх абмежаванняў, накладзеных на іх лёс прыналежнасцю да “слабага полу” (згодна з З. Фрэйдам, анатомія /пол – гэта лёс)» [1, с. 116]. Як слушна адзначае Т. Фіцнер, прадстаўніцы сучаснага мастацтва слова «выяўляюць свае адносіны да так званага жаночага пытання (у больш шырокім сэнсе да гендарных узаемаадносін) у непасрэдных паводзінах у рэальным жыцці і праектуюць іх на сюжэты, праблематыку і вобразы гераінь / герояў сваіх твораў» [1, с. 116].

Як вядома, літаратура як мастацтва слова з’яўляецца выражэннем грамадскіх нормаў, устояў і ідэалаў, уключаючы гендарныя ролі і ідэнтычнасць. Доўгі час у прыгожым пісьменстве адлюстроўваліся ўстойлівыя гендарныя стэрэатыпы, згодна з якімі жанчыны паказваліся як слабыя, залежныя ад мужчын, у той час як мужчыны прадстаўляліся ў ролі моцных і дамінуючых. З развіццём феміністычнага руху і ростам усведамлення сацыяльных няроўнасцей у грамадстве пачалі з’яўляцца больш разнастайныя і складаныя жаночыя вобразы. Творы такіх аўтараў, як, напрыклад,

Вірджынія Вулф і Джэйн Осцін у замежнай літаратуры і Цётка (Алаіза Пашкевіч) у айчынным мастацтве слова, сталі вядомыя гераінямі, якія вылучаюцца сілай, незалежнасцю і складанымі ўнутранымі матывамі.

Варта акрэсліць, што гендарная праблематыка мае мноства культурных варыяцый. У літаратурах розных краін і рэгіёнаў адлюстроўваюцца адметныя сацыяльныя стэрэатыпы і каштоўнасці, якія ўплываюць на ўяўленні аб ролі мужчын і жанчын. Яркім прыкладам з'яўляецца кітайская жаночая проза. Скіруем увагу на найбольш значныя аспекты яе развіцця.

На працягу некалькіх тысячагоддзяў у Кітаі існавала патрылінейная сістэма, пры якой мужчыны дамінавалі ва ўсіх кірунках сацыяльнай і палітычнай дзейнасці. Кітайская літаратура, пачынаючы з класічнага канона, ілюструе гэту спецыфіку. Так, у «Кнізе пераменаў» (易经) мужчынскі пачатак суадносіцца з паняццем Ян, які сімвалізуе сонца. Ён увасабляе ўсё станоўчае і пазітыўнае, яго статус атаясамліваецца з небам [2]. Жаночы пачатак суадносіцца з паняццем Інь, што сімвалізуе месяц, і асацыіруецца з пасіўнасцю, цемрай, холадам, смуткам. Нягледзячы на тое, што ў самай ранняй канцэпцыі кітайскага міфа пра стварэнне свету гэтыя дзве стыхійныя сілы, Інь і Ян, знаходзіліся ў роўным становішчы, з часам Ян стаў атаясамлівацца з моцным, а Інь — з супрацьлеглым яму пачаткам.

Патрыярхальна-кланавая сістэма, якая склалася задоўга да нашай эры, распаўсюджанне канфуцыянскай ідэалогіі прадвызначылі своеасаблівы эталон размеркавання сацыяльных роляў. Так, жаночыя вобразы ўжо ў даўні перыяд былі абмежаваныя ідэяй цноты, паслухмянасці, скарэння перад воляй мужчыны. Адметна, што дамінаванне мужчынскіх вобразаў і прыгнёт жаночых сустракаецца не толькі ў літаратуры, напісанай мужчынамі, але і ў працах жанчын-пісьменніц таго часу. Так, вядомы твор «Нюй цзе» («Павучанне для жанчын») выбітнай пісьменніцы і першай кітайскай жанчыны-гісторыка Бань Чжао з дынастыі Хань (45–116 г. н.э.) уяўляе сабой своеасаблівую выхаваўчую праграму, у якой акрэслена мадэль паводзін для прадстаўніц жаночага полу: «трайнае падпарадкаванне» (мужу, брату, сыну), «чатыры дабрачыннасці» (маральнае аблічча, мова, знешні выгляд, праца) і г.д. [3].

Не менш яркім прыкладам асіметрыі гендарных роляў у гісторыі кітайскай літаратуры з'яўляецца матыў пераапраанання, адлюстраваны ў літаратуры XVII–XVIII стст. Так, у вядомым рамане XVII ст. «Цянь юй хуа» (天雨花) гераіня (магчыма, Тао Чжэньхуай) лічыць, што менавіта пераапраананне ў мужчынскую вопратку з'яўляецца адзінай магчымасцю канкурыраваць у свеце мужчын, засцерагчыся ад небяспекі, пазбегнуць прыгнёту з іх боку. Дадзены матыў быў даволі распаўсюджаны ў тагачаснай літаратуры (通俗小说).

З цягам часу ў працэсе сацыяльна-эканамічнага развіцця, трансфармацыі гісторыка-культурных умоў кітайскага грамадства жанчыны з большай упэў-

ненасцю сталі заяўляць пра свае правы. Так, на мяжы XIX–XX стагоддзяў у Паднябеснай сфарміраваліся чатыры нефармальныя аб'яднанні жанчын: пісьменніц-празаікаў, перакладчыц белетрыстыкі, аўтараў палітычных артыкулаў і актывістак, якія патрабавалі вызвалення жанчын ад сямейнага прыгнёту. Гэтыя аб'яднанні сталі вынікам Руху за правы жанчын (ньюцюань) [4].

Упершыню тэрмін *ньюцюань* з'явіўся ў артыкуле «Аб зносінах мужчын і жанчын», апублікаваным кітайскімі эмігрантамі ў Японіі ў часопісе «Грамадская думка» (першы нумар выйшаў у 1898 г.). Праз два гады Ма Цзюнью (1881–1940) апублікаваў пераклады артыкулаў Герберта Спенсера «Правы жанчын» і Джона-Сцюарта Міля «Аб свабодзе» і «Падпарадкаванасць жанчыны», якія выклікалі вялікі рэзананс у грамадстве і паспрыялі распаўсюджванню такіх паняццяў, як «натуральныя правы чалавека», «роўныя правы мужчыны і жанчыны», «свабода», «роўнасць» [5].

Даследчыца Н. У. Захарава звязвае наступную хвалю увагі да пытанняў эмансipaцыі ў Кітаі з «рухам супраць бінтавання ног», у падтрымку якога выступілі такія вядомыя літаратары, як Лян Цічаа, Янь Фу, Лін Шу, Цю Цзінь. Большую частку праціўнікаў бінтавання ног складалі адукаваныя жанчыны. Сваімі артыкуламі, вершамі і песнямі яны заклікалі адмовіцца ад звычаю нявечыць ногі, апявалі прыродную жаночую прыгажосць. З цягам часу заклікі адмовіцца ад бінтавання ног пераўтварыліся ў лозунгі перагляду канфуцыянскай сістэмы выхавання дзяўчынак, якая дазваляла толькі сямейнае навучанне. Згодна з данымі даследавання Н. У. Захаравай, у 1907 годзе маньчжурскі ўрад спецыяльным указам дазволіў ствараць школы для навучання дзяўчынак, а ў 1912–1913 гг. быў прыняты закон аб сумесным навучанні хлопчыкаў і дзяўчынак у пачатковай школе, што спрыяла павелічэнню колькасці адукаваных жанчын не толькі сярод забяспечаных сем'яў, але і ў асяроддзі ніжэйшых слаёў насельніцтва. Вялікую адукацыйна-асветніцкую ролю адыгрывалі перыядычныя выданні. У склад іх рэдкалегіі ўваходзілі ў тым ліку і жанчыны. Сярод першых кітайскіх пісьменніц, якія пачалі ўздымаць пытанні вызвалення жанчын ад патрыярхальных устояў, згадваецца Цю Цзінь (1875–1907). Нягледзячы на тое, што яе спадчына не вылучаецца разнастайнасцю, Цю Цзінь увайшла ў гісторыю кітайскага прыгожага пісьменства не толькі рэвалюцыйнымі для свайго часу поглядамі, але і тым, што стала адной з першых кітаянак, якія звярнуліся да празаічных жанраў. Сярод асаблівасцей яе стылю адзначаюць спалучэнне элементаў народнага апаведу і празаічнага рэчытатыву [5].

Уздым феміністычнага руху напрамую звязаны са з'яўленнем паняццяў «новай жанчыны Кітая» (新女性), «сучаснай жанчыны» (摩登女性), што прапагандавалі ідэалы адукацыі, прафесійнай рэалізацыі, раўнапраўя ў шлюбе і свабоды выбару. Даследчыца А. Ю. Анцыферава характарызуе новую жанчыну як «моцную, гарманічную, жывую асобу, для якой характэрна самастойнасць мыслення, рашучасць прапанаваць уласны альтэрнатыўны варыянт грамадскага і асабістага жыццяўладкавання» [6], у чым прасоч-

ваецца відавочны пратэст супраць патрыярхальнай дактрыны і канфуцыянскай ідэалогіі. Вобраз новай жанчыны стаў дамінуючым у творчасці Чжан Айлін (1920–1995), Дзін Лін (1904–1986), Чжан Цзе (1937–2022), Ван Аньі (нар. 1954) і інш. Яго папулярызацыі спрыялі і грамадска-палітычныя змены. Так, у 1990-х гадах кітайскі ўрад прыняў праграму пад назвай «Асновы развіцця кітайскіх жанчын», палажэнні якой на справе абаранілі законныя правы і інтарэсы жанчын і садзейнічалі стварэнню спрыяльных сацыяльна-эканамічных умоў для ўсебаковага развіцця кітайскіх жанчын.

Развіццё жаночай творчасці ў айчынным прыгожым пісьменстве адбывалася ў іншым гісторыка-культурным кантэксце, але па сваёй сутнасці мае шэраг пунктаў судакранання з кітайскай літаратурай. Да ХХ стагоддзя, яна таксама вылучалася фрагментарным характарам. Традыцыйна пералік пачынаецца з імя Ефрасінні Полацкай і яе стрыечнай сястры асветніцы Еўпраксіі, патэнцыяльнага аўтара «Жыцця... Ефрасінні Полацкай». Цэнтральнае звязно ў гісторыі беларускай жаночай прозы займае спадчына «нясвіжскай Сафо» Францішкі Уршулі Радзівіл (1705–1753), творчая праграма якой фарміравалася пад уплывам заходнееўрапейскай паэтычнай школы ХVII ст., але ў непасрэднай сувязі з мастацкімі здабыткамі айчыннай культуры Рэнэсансу і барока [7, с. 856]. Не менш знакавай постаццю ў гісторыі беларускай жаночай прозы з'яўляецца і аўтар вядомага твора «Авантуры майго жыцця» С. Русецкая-Пільштынова (1718–1760), асоба «самадастатковая, з падкрэслена актыўным, дзейсным пачаткам», бо «не сацыяльныя або гендарныя стэрэатыпы, не традыцыя і нарматыўнасць вызначаюць яе жыццёвую дарогу – яна свабодна ў сваім самавызначэнні і, пераадольваючы перашкоды і асабістыя драмы, сама творыць свой лёс» [8, с. 13].

Беларуская жаночая літаратура ХІХ ст. уяўляе асобны этап у сваім развіцці. Яна прадстаўленая такімі імёнамі, як Габрыеля Пузыня (1815–1869), Адэля з Устроіні, Марыя Багушэвіч (1865–1887), Зоф'я Тшашчкоўская (1847–1911), чыё пісьмо, з аднаго боку, «падае прыклады наследавання мужчынскай традыцыі пісьма (рамантычнасць, краёвасць), з другога – выяўляе адметнасць жаночай творчасці ў параўнанні з мужчынскай (звышпачуццёвасць, афектыўнасць, увага да жаночых вобразаў і сітуацый), дае прыклады стварэння гендарных стэрэатыпаў і гендарнай асіметрыі, якія праяўляюцца ў жаночай творчасці ХХ ст.» [9].

Пачатак ХХ стагоддзя вылучаецца супярэчлівым характарам у кантэксце мастацкага асэнсавання жаночых вобразаў і гендарнай праблематыкі. З аднаго боку, дзякуючы кардынальнай змене гісторыка-культурнай парадыгмы жанчыны атрымалі магчымасць больш актыўнай самарэалізацыі ў сацыяльна-палітычным жыцці краіны, набылі большую самастойнасць і незалежнасць, у тым ліку ў сферы адукацыі і кар'еры. З другога боку, як заўважае Т. А. Фіцнер, «гаварыць пра жаночую (акцэнт на полавай прыналежнасці) традыцыю ў беларускай літаратуры на пачатку ХХ стагоддзя не выпадае» [9]. Надзённая павестка таго часу ўключала вырашэнне пытанняў дзяржаўнай

незалежнасці і нацыянальнага самавызначэння, развіцця роднай мовы, літаратуры, сістэмы адукацыі. Бясспрэчна, актыўную ролю ў гэтым працэсе адыгрывалі жанчыны-пісьменніцы. Так, выданне «Першага чытання для дзетак беларусаў» (1906) і часопіса «Лучынка» Цёткай (Алаіза Пашкевіч, 1876–1916), рэдагаванне зборніка твораў удзельнікаў Гарадзенскага гуртка беларускай моладзі «Колас беларускай нівы» (1913), выданне дзіцячых часопісаў «Заранка» і «Пралеска» Зоськай Верас (Людвіка Сівіцкая-Войцік 1892–1991) – неацэнны ўнёсак у галіне асветніцкай дзейнасці Беларусі таго часу. Гэта дае падставу некаторым даследчыкам вызначаць творчасць жанчын-пісьменніц як «андрагінную», «агульнанацыянальную», «усебеларускую» [9].

Нягледзячы на пэўную дыскусійнасць у навуковых колах гэтага выказвання, нельга не згадзіцца з тым, што так званая беларуская жаночая літаратура сапраўды з’яўлялася часткай агульнанацыянальнай, што ні ў якім разе не змяншае яе вартасці, бо яна напрамую была сугучная выклікам свайго часу. Як вядома, Кітай у акрэслены перыяд таксама перажываў шэраг грамадска-палітычных і сацыяльна-эканамічных пературбацый, аднак яны насілі іншы характар. У той час як «Рух 4 мая» 1919 года спрыяў узнікненню «новай жанчыны Кітая», тагачасны беларускі нацыянальны кантэкст не дазваляе вылучаць гэту дэфініцыю ў якасці асобнага паўнаважнага паняцця з прычыны якраз «агульнанацыянальнасці», «усебеларускасці» творчасці жанчын-пісьменніц таго перыяду.

У пачатку XX ст. назіраліся і падобныя з’явы ў развіцці жаночай літаратуры Беларусі і Кітая. Калі ў кітайскай літаратурнай традыцыі быў распаўсюджаны матыў пераапраанання ў мужчынскую вопратку ў літаральным сэнсе, то ў беларускім мастацтве слова гэта з’ява знайшла сімвалічнае ўвасабленне. Так, вышэйназваная «андрагіннасць» праяўлялася яшчэ і ў спробе «надзець» мужчынскую маску праз адпаведны псеўданім. Напрыклад, Цётка падпісвала свае творы як Гаўрыла, Гаўрыла з Полацка, Мацей Крапіўка, Зоська Верас дэбютавала на старонка «Нашай Нівы» як Мірко.

Супярэчлівасць мастацкага асэнсавання жаночых вобразаў у айчынным мастацтве слова XX стагоддзя абумоўлена яшчэ і двума палярнымі ў дачыненні да яго пунктамі погляду. Так, менавіта ў гэты перыяд айчынныя класікі Я. Колас, Я. Купала, Я. Брыль, І. Шамякін, І. Мележ, У. Караткевіч, В. Быкаў, Я. Сіпакоў і інш. спарадзілі ўзоры гераінь (Ядвіся, Люба Лук’янская, Ганна Чарнушка, Бандароўна і інш.), якія нявольна сталі падставай для фарміравання міфа аб жанчыне, якая з’яўляецца носбітам лепшых маральна-этычных якасцей, захавальніцай традыцый, патрыёткай. Іншымі словамі, мужчынамі-пісьменнікамі быў прадстаўлены так званы «тып жанчыны як духоўнага ідэалу» [1].

Разам з тым вылучаецца цалкам іншы ракурс у мастацкай спадчыне айчынных прадстаўніц «прыгожага полу». Так, у фокусе ўвагі К. Буйло

апынулася жанчына, перапоўненая эмоцыямі, на першым месцы ў яе вершах «чуюцца словы кахання» [9]. У паэзіі Л. Геніюш (1910–1983) лірычная гераіня хоць і выконвае традыцыйныя сацыяльныя ролі («Навучыла маці», «Маці», «Бабулька»), але яна выяўляе адметны жаночы погляд на тэмы вайны і смерці, перадае ноты пратэсту супраць патрыярхальнага ладу («Жаночы клопат», «Вайной», «Не хачу быць тваёю жонкаю» і інш.).

Наступнае пакаленне жанчын-пісьменніц прадстаўлена імёнамі В. Коўтун (1946–2011), Р. Баравіковай (1947–2026), Я. Янішчыц (1948–1988), якія, як слухна адзначае даследчыца Т. Фіцнер, здолелі ў большай ступені праявіць «сваю самасць у паэзіі з той прычыны, што мелі магчымасць аналізаваць творчасць сваіх папярэднікаў, мужчын і жанчын», што дазволіла «выпрацаваць “жаночы” стыль пісьма, які выявіўся найперш у інтымнай лірыцы» [9].

У ХХІ ст. голас жанчын-пісьменніц гучыць не менш выразна, чым у ранейшыя перыяды. А. Брава (нар. 1966), Л. Рублеўская (нар. 1965), В. Куртаніч (нар. 1963), Ван Ані (нар. 1954), Це Нін (нар. 1957), Лінь Бай (нар. 1958) і інш. з не меншым імпэтам, чым іх папярэдніцы, адлюстроўваюць на старонках твораў турботы і перажыванні сваіх суайчынніц, выносячы на шырокі агляд чытачоў вялікае кола анталагічных і аксіялагічных пытанняў, з вырашэннем якіх яны вымушаны сутыкацца ў паўсядзённым жыцці.

Такім чынам, аналіз развіцця жаночай літаратуры ў Беларусі і Кітаі дазваляе вылучыць шэраг тоесных тэндэнцый, сярод якіх відавочна вылучаецца імкненне пераадолець стэрэатыпны лад мыслення адносна размеркавання гендарных роляў, сцверджанне жаноцкасці, цялеснасці, уласнай годнасці і права на самавызначэнне безадносна да мужчыны. Для абедзвюх літаратур характэрны зварот да вобраза «новай жанчыны», моцнай, гарманічнай, жывой асобы, для якой уласціва самастойнасць мыслення, рашучасць прапанаваць уласны альтэрнатыўны варыянт грамадскага і асабістага жыццяўладкавання і воля супрацьстаяць традыцыі. Нягледзячы на адрозныя гісторыка-культурныя парадыгмы развіцця, кітайская і беларуская жаночая літаратура падобныя ў галоўным – сцверджанні прыярытэтнага права жанчын на асобасную самаідэнтыфікацыю, што стварае ўмовы для правядзення далейшых кампаратыўных даследаванняў у гэтым напрамку.

ЛІТАРАТУРА

1. *Фіцнер, Т. А.* Выяўленне гендэрных узаемаадносін у сучаснай жаночай прозе / Т. А. Фіцнер // *Веснік МДПУ імя І. П. Шамякіна.* – 2009. – № 4 (25). – С. 116–120. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vyya-lenne-gendernyh-uzaemaadnosin-u-suchasnay-zhanochay-proze> (дата звароту: 30.04.2026).

2. *И, Цзин*. Книга перемен / Цзин И. – ООО «Издательская Группа “Азбука-Аттикус”», 2023. – URL: <https://flibusta.su/book/195525-itszin-kniga-peremen/read/> (дата обращения: 30.04.2026).
3. *Ban, Zhao*. Lessons for a Woman / Zhao Ban. – URL: https://ccnmtl.columbia.edu/services/dropoff/china_civ_temp/week03/pdfs/banzha1.pdf (mode of access: 30.04.2026).
4. ГУО Янь-ли, ГО Хао. Изучение китайской женской литературы (1900–1919). – URL: <https://max.book118.com/html/2016/0316/37783051.shtml> (дата обращения: 03.05.2026).
5. *Захарова, Н. В.* Становление женской прозы в Китае в начале XX века / Н. В. Захарова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2019. – №12. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-zhenskoj-prozy-v-kitae-v-nachale-hh-veka> (дата обращения: 03.05.2026).
6. *Анцыферова, А. Ю.* «Новая жанчына»: мастацкі вымысел і факт. Вобразы фемінізму на мяжы XIX–XX стагоддзяў / А. Ю. Анцыферова // Навуковы часопіс. – 2018. – № 5. – С. 45–62. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/novaya-zhenschina-hudozhestvennyy-vymysel-i-fakt-lik-feminizma-na-rubezhe-hh-hh-vv/viewer> (дата звароту: 15.04.2025).
7. *Некрашэвіч-Кароткая, Ж. В.* Францішка Уршуля Радзівіл / Ж. В. Некрашэвіч-Кароткая // Гісторыя беларускай літаратуры XI–XIX стагоддзяў: у 2 т. – Мінск : Беларус. навука, 2010. – Т. 1: Даўняя літаратура XI – першая палова XVIII стагоддзя. – С. 855– 875.
8. *Бурдзялёва, І. А.* Літаратура ў каардынатах часу : выбраныя працы / І. А. Бурдзялёва. – Мінск : МДЛУ, 2024. – 232 с.
9. *Фіцнер, Т. А.* Жаночая традыцыя ў беларускай літаратуры XX стагоддзя: гендэрны аспект / Т. А. Фіцнер // Веснік Брэсцкага ўніверсітэта. Серыя філалагічных навук. Літаратуразнаўства. Мовазнаўства. – 2009. – № 1 (11). – С. 45–51. – URL: <https://rep.brsu.by/443/handle/123456789/2630> (дата звароту: 30.04.2026).

Поступила в редакцию 01.06.2026